

СУТНІСТЬ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ З ПРАВ ДИТИНИ

Зозуля Олександр Ігорович

студент-магістр юридичного факультету

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

e-mail: scientist@meta.ua

***Ключові слова:** Уповноважений, Президент України, права дитини, допоміжні органи*

Сьогодні з огляду на конституційний статус Президента України як гаранта прав і свобод людини і громадянина, особливої актуальності набуває організація його

забезпечення, формування у цій сфері спеціалізованих допоміжних органів й інституцій. У вищезазначеному аспекті має розглядатись інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини, запроваджений для забезпечення «здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини» згідно Указу Президента України від 11.08.2011 р. № 811/2011 [1]. З іншого боку, не можна залишати поза увагою, що Президент України безпосередньо не наділений конкретними повноваженнями щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, контролю за дотриманням чи усуненням їх порушень, а відтак наразі не може йтися й про більш-менш повноважні допоміжні органи глави держави у сфері прав і свобод людини і громадянина, компетенція яких повністю похідна від повноважень Президента України.

При цьому, достатньо важливою ознакою організації даного інституту є входження Уповноваженого Президента України з прав дитини та спеціального Управління забезпечення його діяльності до складу Адміністрації Президента України. Зазначимо, що принаймні на рівні правового регулювання дана обставина прямо не пов'язується із втручанням апарату глави держави у роботу Уповноваженого Президента України з прав дитини, хоча й певною передумовою цього може бути передбачена Схемою в редакції Указу від 11.08.2011 р. № 811/2011 [1] координація діяльності Уповноваженого Главою Адміністрації Президента України. Разом із тим, вказане не може відігравати рішучої ролі в інституалізації Уповноваженого Президента України з прав дитини як дитячого омбудсмена, позаяк координаційні повноваження Глави Адміністрації не обмежуються одними лише структурними підрозділами апарату глави держави, але згідно пп.4 п.9 Положення від 02.04.2010 р. за Указом № 504/2010 [2] поширюються також й на відокремлені допоміжні органи Президента України.

Так чи інакше, на нашу думку, інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини необхідно розглядати саме в контексті спеціалізованого забезпечення діяльності глави держави, зважаючи на те, що хоча за формою він є елементом апарату Президента України, однак, за своєю суттю Уповноважений з прав дитини виступає скоріше прообразом дитячого омбудсмена в Україні. До того ж, організаційна приналежність Уповноваженого з прав дитини до Адміністрації Президента цілком вписується в одну з чотирьох узагальнених Н.Ю. Хаманевою [3] моделей організації дитячого омбудсмена, за якої статус дитячого омбудсмена визначається в рамках відповідних державних органів.

Таким чином, формування інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини як дитячого омбудсмена виступає однією з форм гарантування главою держави прав і свобод людини і громадянина в Україні. При цьому, тут необхідним постає врахування попереднього досвіду організації забезпечення реалізації Президентом України його статусу як гаранта прав людини, а саме запровадження Указом від 05.04.2007 р. № 276/2007 [4] посади Повноваженого Представника Президента України з питань додержання прав і свобод людини і громадянина. Щодо цього нами раніше вже відзначалось [5] те, що основними проблемами становлення інституту Повноваженого Представника були неконкретизованість його повноважень, а також правова невизначеність порядку діяльності та взаємодії з органами публічної влади, що логічно витікає з відсутності відповідного Положення. Вважаємо, що певною мірою вказаний висновок може бути екстрапольований й відносно Уповноваженого Президента України з прав дитини, правове регулювання діяльності якого, хоч й окреслює напрямки взаємодії з відповідними державними органами (п.4 Положення від 11.08.2011 р.), проте не забезпечує їхнім обов'язком реагування на звернення Уповноваженого Президента України з прав дитини.

Вказане виявляє ще одну проблему трансформації інституту Уповноваженого у дитячого омбудсмена, а саме надання певної можливості самостійної реалізації повноважень у сфері гарантування прав дитини із збереженням загальної координації та контролю з боку

Президента України. У даному разі за зразок може прийматись організація діяльності Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим, що відповідно до ст.10 Закону України від 02.03.2000 р. № 1524-III [6] може самостійно порушувати в органах влади АР Крим питання про усунення виявлених порушень і лише у разі неналежного реагування на них безпосередньо звертатись до Президента України. Як на нас, перенесення такого підходу щодо організації діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини сприятиме інтенсифікації та підвищенню оперативності усунення виявлених порушень прав дитини, а також спрямуванню діяльності глави держави на вирішення більш складних проблем гарантування прав дитини загального характеру.

На сьогодні компетенція Уповноваженого Президента України з прав дитини зводиться, передусім, лише до аналітично-дорадчих функцій, зокрема це «постійний моніторинг додержання в Україні конституційних (але не загалом усіх – О.З.) прав (але не інтересів – О.З.) дитини», а також внесення Президентіві України пропозицій щодо підготовки законопроектів і актів глави держави з цих питань як за п.3 Положення від 11.08.2011 р. № 811/2011 [1]. З цього приводу, досить показовою є подібність названих повноважень до завдань Повноваженого Представника Президента України з питань додержання прав і свобод людини і громадянина, визначених п.2 Указу від 05.04.2007 р. № 276/2007 [4]. На нашу ж думку, забезпечення повноти й достатності президентського контролю у сфері прав, свобод і законних інтересів дитини щонайменше вимагає надання Уповноваженому Президента України з прав дитини аналогічних прав, що їх має Уповноважений Верховної Ради України з прав людини відповідно до ст.13 Закону України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР [7].

При цьому, зауважимо, що функції та повноваження дитячого омбудсмена у різних країнах різні, проте, за будь-яких умов, як за О.В. Марцеляком, він повинен вимагати справедливого ставлення до дітей з боку різноманітних органів влади, допомагати дітям користуватись вже існуючими правами, а також сприяти визнанню за дітьми тих прав, які ще не знайшли свого законодавчого закріплення [8, с.283]. Відповідно до цього трансформація інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини у дитячого омбудсмена вимагає істотного розширення його компетенції, поєднання принципів самостійності роботи із підконтрольністю главі держави, а також встановлення дієвих механізмів взаємодії з органами публічної влади, у тому числі щодо припинення та усунення виявлених порушень прав дитини. Підкреслимо, що саме відсутність означених елементів свого часу й зумовило здебільшого лише формальний характер інституту Повноваженого Представника Президента України з питань додержання прав і свобод людини і громадянина. А відтак, вирішення вказаних питань інституалізації Уповноваженого Президента України з прав дитини потребує вже законодавчого регулювання діяльності, що, на нашу думку, серед іншого сприятиме реальності й стабільності даного інституту, його повноцінній інтеграції в державний механізм.

Отже, діяльність Уповноваженого Президента України з прав дитини охоплює окремий сегмент забезпечення діяльності глави держави як гаранта додержання прав і свобод людини і громадянина. Перспективним напрямком вдосконалення організації та діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини є його виокремлення в окремий спеціалізований допоміжний орган глави держави президентського контролю з прав дитини, законодавче закріплення статусу, встановлення повноважень з усунення виявлених порушень прав дитини та механізмів їх практичної реалізації.

Література:

1. Указ Президента України «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини» : від 11.08.2011 р., № 811/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 63. – Ст.

2494.

2. Указ Президента України «Про Положення про Адміністрацію Президента України» : від 02.04.2010 р., № 504/2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 25. – Ст. 978.

3. Хаманева Н. Ю. Необходимость и пути создания института Уполномоченного по правам ребенка в Российской Федерации / Н. Ю. Хаманева // Права ребенка. Институт Уполномоченного по правам ребенка в Российской Федерации: опыт, проблемы, теоретические модели, нормативно-правовая база / под общ. и науч. ред. Г. Н. Кареловой. – М. : Благотворительный фонд «Альтернативное образование», 2001. – С. 37.

4. Указ Президента України «Про Повноважного Представника Президента України з питань додержання прав і свобод людини і громадянина» : від 05.04.2007 р., № 276/2007 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 27. – Ст. 1083.

5. Марцеляк О. В. Повноважний Представник Президента України з питань додержання прав і свобод людини і громадянина: проблеми регулювання статусу / О. В. Марцеляк, О. І. Зозуля // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2008. – Вип. 9. – С. 154-160.

6. Закон України «Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим» : від 02.03.2000 р., № 1524-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 14. – Ст. 552.

7. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» : від 23.12.1997 р., № 776/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1998. – № 1. – Ст. 5.

8. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмана: теорія і практика / О. В. Марцеляк ; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х. : Видавництво НУВС, 2004. – 448 с.

***Науковий керівник:** Начальник ННІ підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Марцеляк Олег Володимирович*